

POLICY BRIEF

Kako smanjiti stepen homofobije u Crnoj Gori?

Implementator projekta
Juventas

Partner projekta:
Centar za monitoring
CEMI

Koalicija
Zajedno za LGBT prava

Međunarodna lezbijska, gej,
biseksualna, trans i interseks
asocijacija
(ILGA Europe)

Delegacija Evropske unije
u Crnoj Gori.

1 Uvod

Izdavač:

Juventas
Bulevar Josipa Broza 23A, IV sprat
81000 Podgorica
Tel/Fax: +382 20 657 098
E-mail: juventas@t-com.me
www.juventas.co.me

O autorima

Sažetak studije javne praktične politike nastao je na osnovu Studije javne praktične politike: LGBT zajednica u Crnoj Gori.

Za potrebe sažetka korišćeni su autorski tekstovi sljedećih autora(-ki):

- Mr Zlatko Vujović,
Centar za monitoring – CEMI
- Prof. dr Zoran Stoiljković,
Centar za monitoring – CEMI
- Doc. dr iur Jovan Kojičić, post-doc,
Lund Univerzitet
- Ivana Vujović, Juventas
- Filip Janović, Juventas

Akcionni plan je produkt rada aktivista pripadnika LGBT zajednice i koalicije „Zajedno za LGBT prava”.

Napomena

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije.
Publikacija ne sadrži formalno saopštenje i ne predstavlja nužno službeni stav Evropske unije.

Brojna istraživanja koja su sprovedena u okviru projekta “Crna Gora – svijetla tačka na gej mapi” ukazala su nedvosmisleno da je Crna Gora prostor sa izrazitim nabojem homofobije. Ovaj problem je dugo vremena ostao netretiran, te su izostajale mjere suzbijanja negativne pojave homofobije, a žrtve nisu prijavljivale slučajeve nasilja i diskriminacije usljed nedovoljnog kapaciteta nadležnih službi i nepovjerenja lezbejki, gejeva, biseksualaca i transrodnih osoba (LGBT) u institucije sistema.

U periodu od 14 mjeseci, od decembra 2009. godine, izraženost homofobije, njeni uzroci i posljedice su ispitivani metodom istraživanja stavova javnosti, stavova LGBT osoba, monitoringom štampanih medija, analizom pravnog okvira i istraživanjem među profesionalcima. Uporedo sa ovim postupkom, građena je koalicija sastavljena od vladinih i nevladinih organizacija “Zajedno za LGBT prava” koja je pripremala i sprovodila kampanju zastupanja prava LGBT osoba. Takođe, radilo se na unapređenju kapaciteta aktivista koji pripadaju ciljnoj populaciji. Aktivisti su u prvoj polovini 2010. godine izgradili platformu za unaprjeđenje stanja i definisali ključne oblasti djelovanja. Na osnovu ove platforme, koalicija “Zajedno za LGBT prava” je izradila Akcionni plan za borbu protiv homofobije sa ciljem strateškog rješavanja statusa LGBT osoba u crnogorskom društvu. Ključne oblasti koje ovaj plan pokriva su:

- Homofobija u društvu;
- Institucionalni mehanizmi (zakonodavni i institucionalni okvir);
- Obrazovanje;
- Zdravstvo;
- Socio-ekonomska oblast;
- Kultura i mediji.

Stavovi saopšteni u ovom policy brief-u se oslanjaju na nalaze dobijene kroz istraživanja javnog mnjenja među opštom populacijom, među LGBT osobama i analizi objava u štampanim medijima koje je sproveo Centar za monitoring - CEMI sa saradnicima. Ovaj dokument sadrži niz predloženih ciljeva i mjera koje treba realizovati kako bi se smanjili stereotipi i predrasude o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, odnosno pojačali kapaciteti građanskog društva za zaštitu i promociju prava LGBT osoba.

2 Homofobija u društvu

2.1. Razumijevanje i stav prema homoseksualnosti

Nažalost, za većinu građana Crne Gore, homoseksualnost je bolesna (68.5%), zatim i neprirodna, ali i nemoralna pojava (63.9%). Oko ove najšire homofobične ocjene postoji približna i to kvalifikovana, dvotrećinska saglasnost građana Crne Gore. Istina, sa ovom ocjenom se ne slaže značajna, ali ipak manjina od nešto preko petine ispitanika.

Ipak, što je svakako ohrabrujuće, natpolovičnoj većini građana (56%) ne bi smetalo da se njihova djeca informišu o prirodi homoseksualnosti u školi. Na drugoj strani, nikakvu, pa ni elementarnu obrazovnu priču i raspravu o manjinskim seksualnim identitetima ne želi "tvrda" trećina, odnosno jezgro homofobičara. Stanje raspoloženja i duha ilustruje i tvrdnja da bi saznanje da im je dijete homoseksualac rezultiralo osjećajem promašenog i neuspješnog roditeljstva kod čak tri četvrtine anketiranih (73%).

2.2. Javno manifestovanje homoseksualnosti i reakcije većine

Kada je riječ o tolerantnom "suživotu" sa homoseksualcima i njihovom pravu da slobodno i javno izražavaju svoju seksualnost, udio tolerantnih raste na gotovo trećinu (28%).

Još povoljniji odnos postoji kod stava o prihvatljivosti postojanja separiranih javnih mjesta namijenjenih za druženje homoseksualaca - udio onih koji prihvataju ovu mogućnost (dvije petine – 39.5%) se gotovo približio udjelu onih koji ne odobravaju ni ovu "beneficiju" (polovina anketiranih građana – 48.4%).

Na drugoj strani, udio onih koji bi bili spremni da nađu opravdanje i za verbalno i fizičko maltretiranje "seksualno drugačijih" pada na svakog petog, u slučaju verbalnog (20.4%), odnosno svakog osmog kada se radi o fizičkom zlostavljanju (12.1%). Ipak, jedino u slučaju ispoljavanja krajnjih oblika homofobičnosti postoji jasna, približno tročetvrtinska osuda građana.

Istovremeno, gotovo tri petine građana izjavljuje da bi policiji prijavilo slučaj nasilja nad osobom zbog njene seksualne orijentacije (57.7%).

Intervjui među LGBT osobama pokazuju da je LGBT populacija u Crnoj Gori potencijalno visoko rizična grupa izložena nasilju, uznemiravanju i diskriminaciji ukoliko ljudi znaju, ili bi saznali za njihovu seksualnu orijentaciju. Tri od 19 intervjuisanih su saopštila da su lično doživjeli fizičko nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

2.3. Homoseksualnost i politički i civilni akteri

Da su u Crnoj Gori homoseksualci zaista ugrožena grupa i da im treba pomoći da ostvare svoja prava tvrdi tek svaki šesti ispitanik (15.8%). Naprotiv, polovina (50%), uz suprostavljanje trećine (32%), smatra čak da državne institucije treba da rade na suzbijanju homoseksualnosti, što riječito govori o vrijednostima i stanju svijesti koje o ovom problemu ima većina birača. Posljedično, više od dvije petine građana birača (42.6%) bi prestalo da glasa za "svoju partiju" ukoliko bi ona počela da podržava prava homoseksualaca, što u velikoj mjeri i objašnjava prisutno ćutanje partija, uslovljeno "političkom neisplativošću" aktivne odbrane prava seksualnih manjina. Zapravo, problem prava homoseksualaca "nameću" NVO (nevladine organizacije). Ovo mišljenje prihvata polovina (49.7%) a suprostavlja mu se opet petina građana Crne Gore (21.1%).

Rezultati intervjua sa pripadnicima LGBT populacije

Dubinski intervjui među LGBT osobama realizovani u januaru 2010. godine ukazuju na to da za više od polovine intervjuisanih (njih desetero) ne postoji politička partija u Crnoj Gori koja ima pozitivan odnos, i koja zastupa i promovise LGBT pitanja. Za razliku od stavova iznijetih prema političkim partijama, za veliku većinu intervjuisanih, njih četrnaestoro, ne postoji političar koji dovoljno afirmativno govori, zastupa ili se zalaže za promociju LGBT tema u Crnoj Gori. Istraživanje pokazuje da intervjuisani više vjeruju civilnom sektoru, nego što je to slučaj sa institucijama sistema.

Među jednim dijelom pružalaca usluga postoji stav o nepostojanju diskriminacije prema LGBT osobama koji se argumentuje nepostojanju vidljivosti, kao i nepostojanju prijavljenih slučajeva, žalbi, formalnih ili neformalnih. Međutim, institucije koje u fokusu imaju ljudska prava, kao i intervjuisani predstavnici političkih partija, uglavnom izjavljuju da crnogorsko društvo diskriminiše LGBT osobe.

U sadržajnom, problemskom smislu zahtjev da se homoseksualcima omogući sklapanje braka "istopolnih partnera" podržava ni svaki šesti (15,4%), a mogućnost da ovi partneri usvoje djecu tek svaki deseti anketirani (10.2%).

Četvrtina (23.8%) pritom procjenjuje da se prava homoseksualaca moraju garantovati kao "cijena" za ulazak u EU, što će povratno, po mišljenju relativne, dvopetinske većine (40.8%) dovesti do porasta broja homoseksualaca.

Može se zaključiti da je istraživanje pokazalo visok nivo homofobije, u najširem smislu te riječi¹, sa svim posljedicama koje homofobija sobom nosi. Ne poriče se postojanje pojave, ali postoji protivljenje da se pojava prizna kao legitimna, sa svim reperkusijama koje davanje legitimiteta pojavi sobom nosi!

2.4. Lična iskustva i odnos prema homoseksualnosti

Da lično poznaje nekoga ko je homoseksualac ili biseksualac izjavljuje svaki peti anketirani (18.8%). Ako pođemo od pretpostavke da više njih poznaje istu osobu, moglo bi se pretpostaviti da se udio LGBT osoba u ukupnoj populaciji mjeri jednocifrenim brojevima.

Istraživanje je, takođe, vrlo jasno pokazalo da stav prema homoseksualnosti u značajnoj mjeri zavisi od toga da li ljudi u svom okruženju imaju one koji imaju „drugačiju“ seksualnu orijentaciju ili nemaju nikakvog kontakta sa tom pojavom. Oni koji imaju interakciju sa takvim osobama imaju veće šanse da se „uvjere“ da su „homoseksualci ljudi kao i svi drugi“, pa, prema tome, imaju blaži i tolerantniji stav i prema pojavi. Nekoliko opštih zaključaka se može izvući iz ovih nalaza:

Što je interpersonalni odnos bliskiji i intenzivniji, to je reakcija na činjenicu da je neko homoseksualac burnija i ekstremnija. Ovo se posebno odnosi na djecu, jer je u tom slučaju najveći broj onih koji bi čak i „čvrstom rukom“ pokušali da svoje dijete „ubijede da ne bude homoseksualac.

Oni koji su tolerantni i ne-homofobični su takvi o bilo kom tipu odnosa da je riječ. Svaki deseti građanin u prosjeku bi podržao osobu iz svog okruženja koja je homoseksualac, bez obzira na to da li se radi o njihovom djetetu ili samo komšiji ili kolegi sa posla.

Bilo koji tip odnosa da je u pitanju, reakcija, i to bilo kog usmjerenja, ne bi izostala. Broj onih koji bi se „pravili ljudi“ ne prelazi trećinu ispitanika i to u slučajevima najdaljih društvenih veza.

Dominira stav da se homoseksualci razgovorom mogu ubijediti da ne budu to što jesu.

Koliko god mali bio taj procenat, zabrinjava činjenica da postoje oni koji se čak i u najudaljenijim vrstama socijalnih odnosa smatraju pozvanim da nasiljem reaguju na činjenicu da je neko homoseksualac.

Na drugoj strani, na sreću, postoji dominantna svijest da je nasilje društveno i politički nekorektno i neprihvatljivo ponašanje. S toga možemo zaključiti da jedan broj ispitanika pod ovakvim pritiscima ipak ne priznaje nasilje kao vid „borbe“ protiv homoseksualaca, iako možda intimno gaji takav stav.

Dakle, nasilje prema homoseksualcima se ne opravdava, odnosno postoji dominantno protivljenje nasilnom obračunavanju sa pojedincima i grupama koje zastupaju prava LGBT populacije ili pripadaju toj populaciji. Broj onih koji deklarativno podržavaju nasilje ili ga makar opravdavaju ne prelazi petinu populacije, koji god indikator da je u pitanju, a broj onih koji su i sami spremni na nasilje, ne prelazi desetinu. Izuzetak od ovoga predstavlja okolnost u kojoj roditelji reaguju na homoseksualne sklonosti svoje djece, kada je veći broj spreman da upotrijebi čak i silu i na taj način utiče na mijenjanje stvarnosti.

2.5. Socijalna distanca prema homoseksualcima

Veoma interesantni su i nalazi vezani za (ne)prihvatanje relacija različitog intenziteta u kojima bi građani mogli da se nađu sa osobama drugačijih, manjinskih seksualnih identiteta. Standardna skala kojom se mjeri socijalna distanca (Bogardusova skala) korišćena je i u ovom istraživanju. Koristi se uglavnom osam različitih indikatora kojima se određuje intenzitet socijalnih odnosa. Oni se kreću od najšire socijalne interakcije, gdje se propituje suživot u političkoj zajednici, pa preko različitih odnosa sve do najbliže

¹ Opšteprihvaćeno je da se termin homofobija danas tumači i koristi u smislu znatno širem nego što riječ etimološki označava. Homofobija nije samo strah od osoba sklonih istopolnim seksualnim odnosima, već označava širok dijapazon osjećanja, stavova i ponašanja koja nose negativan naboj prema homoseksualcima(-kama). Za razliku od drugih fobija, koje su disfunkcionalne po pojedinca, homofobija je, naprotiv, vrlo funkcionalna, jer generiše dominantan tip društvenih vrijednosti i čini homofobične pojedince integrisanim u mainstream sistem vrijednosti. Videti o ovome detaljnije u tekstu *Jane Connor i Alison Thomas-Cottingham, Homophobia*, na internet adresi <http://www.gay-serbia.com/teorija/2003/03-24-08-homofobija/index.jsp>

socijalne interakcije koja podrazumijeva srodstvo, bilo direktno ili preko djece ispitanika. Za većinu ispitanika je prihvatljivo jedino da homoseksualci žive sa njima u istoj državi, dok svi ostali odnosi imaju nadpolovično protivljenje. Najveća distanca je vezana za česte i intenzivne oblike socijalne dinamike (obrazovanje djece, srodstvo, druženje), dok je ona nešto niža u oblicima interakcije koji su vezani za posao i komšiluk.

Šta bi se faktički desilo u situaciji takvog saznanja? Svaki šesnaesti bi podržao takvu osobu a svaki peti građanin bi se pravio kao da se ništa ne događa. Na drugoj strani, četvrtina bi pokušala da osobu ubijedi da je napravila pogrešan izbor, a dalja četvrtina bi automatski prekinula svaki kontakt.

2.6. Vrijednosne orijentacije kao glavni korelati odnosa prema homoseksualnosti

Sami nalazi istraživanja, makar na krajnje uopštenoj, načelnoj ravni pokazuju da širi kontekst raširene homofobije, predstavlja dominantni tradicionalizam, posebno oni njegovi elementi vezani za tradicionalno poimanje porodice i rodni uloga, kao i viđenje osnovne svrhe braka u produženju loze.

Kada je o nacionalizmu riječ, građani Crne Gore pokazuju izuzetno visoku emotivnu vezanost za naciju i spremnost da joj podrede i svoje lične interese i planove.

No, to nikako ne znači da oni nacionalnom pripadnošću uslovljavaju sklapanje prijateljstava, zapošljavanje ili pak da nacionalno mješovite brakove smatraju smetnjom za nacionalni integritet. Tu vrstu "tvrdog, izolacionističkog nacionalizma" iskazuje između petine i četvrtine anketiranih, što svakako ne umanjuje problem i ne vodi zaključku da su Crna Gora i njeni građani raskrstili sa agresivnim nacionalizmom. U tim, ograničenim ali relevantnim okvirima "uskogrudi" nacionalizam utiče i na izraženu homofobičnost.

Poput tradicionalizma naglašenije, istina posredno djelovanje na raširenost homofobije imaju i radikalnije izraženi oblici autoritarnosti, posebno kod grupa sa dna obrazovne i statusne ljestvice.

Konformizam ne utiče, sam po sebi, značajnije na stavove o homoseksualnosti.

Najdirektnije djelovanje na raširenost homofobičnosti ima, očekivano, religioznost, imajući u vidu neprihvatanje homoseksualnosti od strane svih prisutnih velikih religijskih zajednica, razvijeno religijsko osećanje kod građanki i građana Crne Gore.

Odnos onih koji imaju pretežno negativan prema onima koji imaju dominantno pozitivan stav prema homoseksualnosti je, kao što smo to već konstatovali, 3:1. Imajući u vidu vrijednosna opredjeljenja pripadnika pojedinih klastera, krajnje polove predstavljaju pripadnici klastera, koji čini skoro trećinu populacije, i kome pripadaju svi oni koji imaju negativne vrijednosne orijentacije izvedene do kraja. To su osobe koje su tradicionalisti, autoritarni, nacionalisti i homofobični. Sa druge strane, suprotni klaster čine „svijetle tačke” vrijednosnih dimenzija, odnosno radi se o osobama koje su modernisti, neautoritarni, nenacionlani i nehomofobični.

2.7. Analiza objava štampanih medija

Zastupljenost tema od važnosti za LGBT osobe u crnogorskim štampanim medijima mogla bi se ocijeniti kao značajna. Zabrinjavajući je ne mali broj negativnih objava (skoro 9 odsto). Objave ocijenjene kao negativne najčešće prenose stav pojedinaca o homoseksualnosti. U ovim negativnim objavama zastupljeni su vatreni govori puni predrasuda, diskriminatorskih stavova, a nerijetko i govora mržnje. Za razliku od zemalja u okruženju, u crnogorskoj dnevnoj štampi nema saopštenja niti se da naslutiti postojanje „anti-gay“ organizacija. Tek u sporadičnim slučajevima negativno su ocjenene objave koje predstavljaju ili u kojima je zastupljen stav novinara/urednika. Značajan dio negativnih objava, tehnički gledano, mogao bi biti ocijenjen i kao neutralan, jer u sebi naizgled sadrži stavove koji su „pro-gay“ i „anti-gay“. No, čini se da novinari/urednici ponekad ne prave razliku između suprostavljenih gledišta na pitanja koja se tiču LGBT osoba i njihovih ljudskih prava od iznošenja predrasuda i diskriminatornih stavova. Iako ovakvi stavovi mogu biti interesantni, ako im je cilj npr. da ukažu na određenu situaciju, stanje u društvu ili pak razbijanje određene predresude, ne bi svoje mjesto u medijima trebalo da dobiju samo kako bi bili balans u objavi.

Rječnik korišćen o svim objavama uglavnom je korektan. Pojavljivanje riječi koje od dijela LGBT osoba mogu biti ocijenjene kao uvrjedljive (npr. peder) je vrlo rijetko, ali kontekst u kojima su konkretno korišćene uglavnom ne može biti ocijenjen kao uvrjedljiv. Uočeno je značajnije prisustvo riječi homoseksualizam (u desetak obajava) pogrešno korišćene kako izjavama pojedinaca koje su prenošene u objavama, tako i u komentarima samih novinara.

Imajući u vidu značaj medija u procesu promjene svijesti javnosti o LGBT osobama i njihovu ulogu u borbi za poštovanje ljudskih prava pripadnika seksualnih manjina čini se neophodnim edukacija novinara po pitanju terminologije vezane za LGBT teme i jasnog uočavanja stavova koji su diskriminatorni, predstavljaju predrasude ili čak govor mržnje bilo kroz seminare ili adekvatan priručnik/riječnik prihvatljive terminologije sa objašnjenjima.

3 Preporuke za unaprjeđenje stanja

Trenutno stanje se može opisati kao neodrživo i nedopustivo sa pozicije trenutnog pravnog i institucionalnog okvira, kao i politički nedvosmisleno izraženog stava da Crna Gora treba da nastavi da stremlji ka punopravnom članstvu u Evropskoj Uniji.

Potrebno je strateški pristupiti rješavanju problema:

1. izražene homofobije u društvu, odnosno izrazito prisutnih stereotipa i predrasuda, ali i nedovoljnog znanja o seksualnosti i rodnom identitetu;
2. diskriminacije i nasilja prema LGBT osobama (koji se izrazito rijetko dokumentuju i procesuiraju);
3. neprilagođenog pravnog i institucionalnog okvira stvarnim potrebama LGBT osoba.

Shodno tome, definisane su sledeće oblasti potrebnih intervencija:

4. Homofobija u društvu;
5. Institucionalni mehanizmi (zakonodavni i institucionalni okvir);
6. Obrazovanje;
7. Zdravstvo;
8. Socio-ekonomska oblast;
9. Kultura i mediji.

U okviru navedenih oblasti, definisani su strateški ciljevi, operativni ciljevi i predviđene mjere (vidi Aneks: Izvod iz Akcionog plana za borbu protiv homofobije za spisak mjera iz oblasti Homofobija u društvu).

Mjere predviđene unutar oblasti Homofobija u društvu doprinose dostizanju dva strateška cilja

1. Smanjenje stereotipa i predrasuda o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Istraživanja su ukazala na izrazit stepen predrasuda i stereotipa kod najmanje dvije trećine stanovništva Crne Gore. Uočeni stereotipi i predrasude se nerijetko koriste kao argumenti kojima se opravdava diskriminacija i nasilje.

2. Jačanje kapaciteta građanskog društva za zaštitu i promociju ljudskih prava LGBT osoba.

Pokazalo se da je visok stepen prisutnosti stereotipa i predrasuda o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu u korelaciji sa rasprostranjenim tradicionalizmom, nacionalizmom, autoritarizmom i religioznošću stanovnika Crne Gore. Društvene norme koje nisu usaglašene ni sa trenutnim zakonodavnim okvirom predstavljaju prepreku za potpunu primjenu propisa koji štite prava LGBT osoba.

Predloženi Akcioni plan ne sadrži konkretne aktivnosti, jer se njime isključivo definišu potrebne zone i metode intervencija u periodu od 4 godine, te je potrebno na godišnjem nivou donositi konkretne godišnje planove sa detaljnijim pregledom aktivnosti, potrebnih resursa za njihovo sprovođenje i podjelom odgovornosti.

Aneks: Izvod iz Akcionog plana za borbu protiv homofobije

1. Homofobija u društvu

Strateški cilj 1.

Smanjenje stereotipa i predrasuda o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Operativni cilj 1.1.

Povećana informisanost opšte populacije, pružalaca usluga i donosilaca odluka o seksualnim i rodnom identitetima.

Aktivnosti/Mjere:

- 1.1.1. Izrada komunikacijske strategije za potrebe Akcionog plana.
- 1.1.2. Kreiranje i sprovođenje edukativno informativne kampanje za opštu populaciju.
- 1.1.3. Kreiranje i sprovođenje edukativno informativne kampanje usmjerene ka profesionalcima: medicinski(-e) radnici(-ce), policijski(-e) službenici(-e), tužioc(-teljke), sudije(-tkinje), novinari(-ke), nastavno osoblje, socijalni(-e) radnici(-e), omladinski(-e) radnici(-e), predstavnici(-e) političkih partija, donosioci odluka i drugi predstavnici institucija koje se bave ostvarivanjem i zaštitom ljudskih prava LGBT osoba.
- 1.1.4. Promovisanje relevantnih nacionalnih i međunarodnih standarda i dobre prakse.
- 1.1.5. Sprovođenje monitoringa stanja i evaluacije rezultata.

Nosioci odgovornosti: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo kulture, Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

Partneri: Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, NVO.

Period realizacije: 2011-2015. godine

Strateški cilj 2.

Jačanje kapaciteta građanskog društva za zaštitu i promociju ljudskih prava LGBT osoba.

Operativni cilj 2.1.

Podržavajuće okruženje za udruživanje i okupljanje LGBT osoba.

Aktivnosti/Mjere:

- 2.1.1. Implementacija aktivnosti od strane lokalnih i nacionalnih vlasti i drugih vladinih partnera usmjerenih ka osiguranju podrške ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava LGBT osoba.
- 2.1.2. Uključivanje LGBT osoba u proces izrade i usvajanja politika koje su usmjerene na poštovanje njihovih ljudskih prava.
- 2.1.3. Organizovanje kampanja za smanjenje homofobije i promocija queer identiteta i kulture.
- 2.1.4. Organizovanje kampanja za promociju ljudskih prava.
- 2.1.5. Promocija istraživanja u oblasti zaštite prava, seksualnosti i seksualnih identiteta.
- 2.1.6. Jačanje kapaciteta NVO i neformalnih grupa koje se bave ljudskim pravima LGBT osoba.

Nosioci odgovornosti: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo pravde, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo kulture.

Partneri: Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, NVO.

Period realizacije: 2011-2015. godine

POLICY BRIEF JE DIO PROJEKTA
"CRNA GORA–SVIJETLA TAČKA NA GEJ MAPI".

Projekat je finansiran od strane Evropske unije, posredstvom
Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Ova aktivnost je kofinansirana od strane organizacije "ILGA - Europe".

Napomena:

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije.
Publikacija ne sadrži formalno saopštenje i
ne predstavlja nužno službeni stav Evropske unije.

Međunarodna lezbijska, gej,
biseksualna, trans i interseks
asocijacija
(ILGA Europe)

Delegacija Evropske unije
u Crnoj Gori.